

Az élet teljes távirányítója

Nyíri Kristóf akadémikussal, filozófussal, a Magyar Tudományos Akadémia és a T-Mobile közös interdiszciplináris kutatásának vezetőjével beszélgettünk a mobiltelefon társadalomtudományi vonatkozásairól abból az alkalomból, hogy az elmúlt évek kutatásai, sok nemzetközi konferencia és tanulmánykötet után az idei esztendő a szintetizálás és rendszerezés éve. A most készülő kötet címe *Mobiltársadalom-kutatás*, alcíme talán még beszédesebb: *Új tudomány születik*.

■ **Mióta van mobiltelefonja, és mennyire szükséges a kutatási területéhez?**

■ Mobiltelefonom tíz-tizenegy éve van. Velem is az történt, mint sokaknál: lerobbant az autóm egy sűrű erdő közepén, nem tudtam, hogyan segítsék magamon. Másnap reggel elmentem, és megvettem életem első mobiltelefonját.

A T-Mobile (akkor még Westel) és az MTA 2001 januárjában kezdődött közös társadalomtudományi, interdiszciplináris kutatása azonban nem ebből a gyakorlati élményből, hanem a megelőző kutatási területemből nőtt ki, mely a kommunikációs technológia filozófiai és emberi hatásaira vonatkozott. Sok évvel ezelőtt elkezdtem foglalkozni azzal, miként

történt a régi görögöknél az áttérés a szóbeliségről az írásbeliségre; később az írásbeliségről a könyvnyomtatásra; utána mit „tett” a táviró, a rádió, a telefon, az internet. Mint filozófiatörténész sokat foglalkoztam azzal, hogy a kommunikációs technológia változásai hogyan változtatják meg a társadalom és az egyén életét, viszonyait, a tárgyakhoz való viszonyulást, az eszméket. Amikor a mobil megérkezett, akkor jómagam és munkatársaim teljes tudományos vértetben találkoztunk vele, tudtuk, melyek azok a fogalmak, melyek segítségével ennek az új eszköznek a hatásait meg lehet ragadni. A kutatásaink ismertek voltak, és a Westel vezetői kerestek meg minket, hogy – ilyen előzmények után – volna-

kedvünk a mobillal foglalkozni. Azt gondolom, hogy ebből egy gyümölcsöző kapcsolat lett: öt nemzetközi konferenciát rendeztünk, kilenc kötetünk jelent meg magyarul, németül és angolul, és ezek a kommunikációtudományban tankönyvnek számítanak.

■ **A mobil közvetlen előnyei józannul végiggondolhatóak; a hátrányokkal, mint valami mumussal, ijesztgetnek bennünket.**

■ Nagyon kevés hátrányt látok. Az új technika mindig kiváltja az adott kor emberének riadalmát. Érdemes arra gondolni, hogy a régi görögöknél **Platón** el volt szörnyedve attól, hogy van olyan ember, aki a filozófiát írásban akarja terjeszteni: Platón csak a szóbeli érintkezést tartotta megfelelőnek. Amikor a könyvnyomtatás megjelent, akkor a művelt emberek továbbra is kéziratos köteteket vásároltak, mert úgy érezték, hogy a nyomtatás túl mechanikus. A vezetékes telefont megjelenésekor a felső középosztály sokáig nem engedte be a lakásba, mert úgy érezték, hogy megbontaná a társadalmi érintkezés szabályait, ha bárki betelefonálhat a családba, ahelyett, hogy az inassal beküldené a névjegyét. Az új technikától a kultúrpeszsimista entellektüelek mindig ódzkodtak, de mindig neveltségessé váltak. Az volt a kutatásunk kiindulópontja, hogy a mobiltelefon – nem a mobilításával, hanem a mindenütt jelen lévő kommunikáció

által – az ember természetes állapotához tartozik. Az ember eredetileg kis csoportokban élt, és akit ismert, azzal folyamatosan tudott kommunikálni. Azok az évszázadok voltak természetellenesek, mikor a mattársadalom viszonyai közepette megszakadtak ezek a kapcsolatok, tehát szeretteimtől elszakadtam, és a társadalom már nagyobb volt, mintsem hogy átlátható lett volna – filozófiailag ezt kommunikációs elidegenedésnek hívjuk. Ebben az összefüggésben a mobil egy kommunikációs felszabadulás, vagy ha úgy tetszik, „hazatérés”. Egy új természetes állapot, magasabb technikai szinten. Ehhez képest a hátrányok egy új kulturális beidegzés hatására, egy új szocializáció nyomán már kevésbé fognak hátránynak tűnni. A „rég” ember nem érezte hátránynak, hogy mindig elérhető; az, amit mi magánszféraként tisztelünk, az utolsó háromezred száz év terméke, egy átmeneti társadalmi állapot.

A mobil bejárta a maga diadalútját, nem ismerünk olyan technikai eszközt, amely ilyen rövid idő alatt ennyire elterjedt, a világ lakosságának közel egyharmada mobilfelhasználó. A szegény országok lakossága előbb lát mobiltelefont, mint számítógépet, sőt a kommunikációtechnikával való első találkozása a mobiltelefon által valósul meg. Most egy új váltóállításnak vagyunk tanúi: a mobiltelefon egyesíti erőit

a vezetékes telefont, a számítógéppel, a televízióval. Megjelenik egy telekommunikációs konvergencia, ugyanaz a szolgáltató adja az összes kommunikációs hozzáférést. A szolgáltatók törekvése, hogy mindezt egy kézből adják, és a felhasználóknak is kényelmes, akinek ebből annyira fontos, hogy akárhol is van, és akármelyik készülékhez jut hozzá, ugyanazt a kommunikációs lehetőséget kapja.

■ **Mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás? A kommunikációs igény szüli a mobilkultúrát, vagy a mobilkultúra gerjeszti a kommunikációs igényt?**

■ Erre két vonatkozásban is egyértelmű választ adhatunk. Az első filozófiai-antropológiai, amiről már beszélgettünk: az ember eredendően kommunikatív lény. A második: Amerikában a celluláris technológia már régen megvolt, nagyon lassan – autótelfonként – terjedt, de nem volt rá tömegigény. A nyolcvanas évek közepe táján érezhetően növekedni kezdett a társadalmi igény. Mi változott? A posztmodern társadalom kommunikációs igényei. A posztmodern társadalom abban különbözik a modern társadalomtól, hogy nem centralizált és nem hierarchizált, hanem az óriási társadalmi test, a rengeteg ember sokat mozogva, horizontálisan egymással kommunikál. A technológiai fejlődéssel és a globalizációval is összefüggésben egy

olyan bonyolult társadalom jött létre, amelyen belül a sikeres kommunikáció már nem központosítható.

■ **Haladt-e a világ a mobiltelefon által előbbre? Mit adhat még ez a technológia?**

■ A mobil, amely konvergál a többi kommunikációs eszközzel, diverzifikálódik, bővíti a profilját. Kihátrálja a telefonszolgáltatók hálózatát, vagy, ha arra van szükség, belép egy szolgáltatótól független WLAN-csomópontba. Gyors és teljes konvergencia figyelhető meg a mobiltelefon és a szélessávú internet között, ez azt jelenti, hogy kéznységünkre van az a kor, amikor az, amit mi mobiltelefonnak hívunk, az élet teljes távirányítójává válik. Minden elérhető általa, intézmények, emberek, tartalmak, szórakozás, televízió. A háttérben pedig kibontakozik egy olyan jövő, amikor már a tárgyak világával is állandó kommunikációban vagyunk. Azt fogjuk látni, hogy a SIM-kártyák száma meghaladja a lakosság létszámát, és nemcsak azért, mert egy embernek több telefonja van, hanem mert a SIM-kártyák megjelennek az autómotorjában, a jégszekrényben, a ház biztonsági rendszerében: a tárgyak egymással, az ember a tárgyakkal intelligens módon kommunikál. Posztmodern világunkban ennek a kommunikációs kapcsolatnak a mobiltelefon lesz az eszköze.